

Pisma mađarskih pisaca i prevodilaca Danilu Kišu

(Iz rukopisne ostavštine Danila Kiša)

Ljubaznošću gospode Mirjane Miočinović, naši čitaoci sada imaju uvid u jedan segment prepiske Danila Kiša. Kiš je od sedam mađarskih pisaca i prevodilaca – svojih savremenika i prijatelja, dobio ukupno sedamnaest pisama.

U ovom materijalu od nekih dvadesetak stranica, naročito se, čini se, izdvajaju pisma bračnog para Kašak (Lajoša i Klare), iz kojih, između ostalog, saznajemo da je Lajoš Kašak (1887–1967) gajio nade da će delić njegove poezije ugledati svetlost dana u dvojezičnom izdanju novosadskog "Foruma" a u prevodu Danila Kiša, po ugledu na slične poduhvate kada je u pitanju poezija trojice pesnika tzv. mađarske klasične moderne, Endre Adija, Atila Jožefa i Mikloša Radnotija. Te Kišove i Kašakove nade su se izjalovile, ali je ipak pet Kašakovih pesama docnije u Kišovom prevodu objavljeno u antologiji *Novija mađarska lirika* (Nolit, 1970). Ova pisma otkrivaju i neke konkretne prevodilačke, jezičke nedoumice sa kojim se, prevodeći Kašakovu čuvenu poemu *Konj umire, ptice izleću*, suočio Danilo Kiš.

Sa književnoistorijskog stanovišta pažnju takođe zaslužuje i kratko pismo velikog vojvodanskog pisca Ervina Šinka (1898–1967), u to vreme glavnog urednika zagrebačkog književnog časopisa "Forum", u kojem on obaveštava Kiša da će Kišov prevod velike poeme Ferenc Juhasa (1928) (koga je, na nekoliko mesta, Kiš označio kao "najtalentovanijeg pesnika posleratne generacije mađarskih pesnika") pod naslovom *Na grobu Atila Jožefa* biti uskoro objavljen u tom časopisu. Šinkov vrednosni sud da je Kišov prevod "pravi podvig" danas naročito dobija na značaju, kada i neki mađarski istoričari književnosti uviđaju izvestan "Istremonovski" fon u Juhasovom pesničkom bestijarijumu.

Najzad, treba pomenuti i pismo Kišovog savremenika, Istvana Eršija (1931) iz 1989. godine. To pismo je zanimljiv dokument vremena o atmosferi neposredno pre pada Berlinskog zida i uvid u razmišljanja mađarskog disidenta koji živi na relaciji Pariz – Zapadni Berlin – Budimpešta.

* Pismo Ervina Šinka (1898–1967)

Zagreb, 13. decembar 1965.

Dragi prijatelju,

sa zadovoljstvom Vas obaveštavam da će Vaš prevod Juhasove pesme biti objavljen u januarskom broju Foruma. Ne znam koliko mi ovo moje znanje srpskohrvatskog jezika dopušta da procenjujem, ali ubeden sam da je Vaš prevod zaista pravi podvig.

Zamolio bih Vas samo jednu stvar: ovlastite me da u uvodu koji ste napisali uz prevod, malo ubla-

žim jedan pasus koji bi Mađari možda smatrali uvredljivim. Molim Vas da u tom smislu napišete pismo uredniku Foruma i da ga zamolite da mi pošalju korekturu uvoda kako bih ja u dogovoru s Vama načinio u njemu neke male korekcije – to pismo im možete poslati uz broj svog žiro-računa.

Srdačan pozdrav
Ervin Šinko

*** Pisma Lajoša Kašaka (1887–1967)**

a)

Budimpešta, 25. IX 1966.

Dragi Danilo Kiš, dobio sam Vaše pismo, hvala Vam. Drago mi je što se bavite prevodilaštvom. Zaista je šteta što su iskrsele teškoće oko izdavanja knjige. Imre Bori mi je, prilikom jedne svoje posete, već skrenuo pažnju da Forum more materijalne brige, ali mi je obećao da će učiniti sve kako bi poduhvat izdavanja uspeo.

Ja sam već pomenuo ljudima u Magveteu da Forum želi da stupi sa njima u kontakt u vezi sa klišeima. Oni sada čekaju da im se Forum javi. Nikakvih prepreka više neće biti. Ako zaista pozajme kliše, knjiga će moći da se odštampa vrlo jeftino. Želim, međutim, da verujem, da će se uskoro steći uslovi i za objavljivanje malog dvojezičnog izdanja.

Dobra je vest da će srpski radio govoriti o mojim delima, ali, na žalost, ne znamo u koliko sati i na kojoj frekvenciji. Obradovalo bi nas kada biste nas o tome dopisnicom obavestili.

Raduje me i to što Vi sa istinskom strašću radite na prepevavanju moje pesme "Konj umire, ptice izleću".

U stihu za koji me pitate verovatno ne razumete šta znači reč "šamesi". Šamesom se naziva crkveni sluga u sinagogi. U pesmi ovu reč upotrebljavam u množini. Ova se reč našla u pesmi zato što sam tokom svojih lutanja odlazio da prosim i u jevrejske zajednice. Na jednom mestu su shvatili da nisam Jevrejin, tako da su me usred obre-

da izveli iz sinagoge. U tom smislu, reč "šamesi" u pesmi se pojavljuje pomalo s bolnim, a pomalo i sa podrugljivim prizvukom.

Bilo bi mi drago kada biste se i dalje ambiciozno bavili mojim delima. Unapred Vam se zahvaljujem na trudu.

Srdačno Vas pozdravlja i ljubi
ruke Vašoj dragoj ženici

Lajoš Kašak

(Sledi kratko pisanje Klare Kašak na francuskom, u rukopisu, nečitko)

b)

Dragi Danilo Kiš, uspeli smo da na radiju saslušamo beogradsku predstavu – na žalost, razumeli smo samo internacionalizme i neartikulisane reči, onomatopeje. Ali smo zato u načinu na koji su je glumci izveli istinski uživali: shvatili su suštinu i uspeli da naprave atmosferu. Veliko im hvala na tome.

Hvala i Vama na mukotrpnom prevodilačkom radu. Dobro bi bilo kada bi i pomenuta dvojezična knjiga mogla da se objavi. To bi značilo da se i Vaš rad ceni. Verujem da će naš dogovoreni plan najzad da uspe.

Ako imate volje i vremena da mi pišete, rado ću Vam odgovoriti.

Srdačno Vas pozdravlja
Lajoš Kašak
Ljubim ruke Vašoj dragoj ženici.

Puno pozdrava Vama i Vašoj supruzi od

Klare Kašak
28. X 1966.

Sledi razglednica Klare i Lajoša Kašaka od 27. decembra iste godine:

Bračni par Kašak, Sigliget
Danilo Kiss, Beograd, Palmotićevo
21, Jugoslavija – 27. XII 1966.

Dragi Kišovi, želimo Vam puno lepih stvari u novoj godini.

Pišite nam šta se sa Vama događa.

S prijateljskim poštovanjem
Lajoš Kašak

Do što skorijeg viđenja
negde na Jadranu
Klara Kašak

c)

27. IV 1967.

Dragi Danilo i Mirjana,
dobio sam Vaše pismo kao i "De-
lo" – hvala Vam. Zaista ste sa muš-
kim elanom obavili nimalo lak pre-
vodilački posao. Bilo bi dobro kada
bi se kod Vas ovi prevodi, na srp-
skom ili hrvatskom, mogli objaviti u
obliku zbirke pesama. U Poljskoj je
upravo objavljena jedna zbirka, a i
u Rumuniji je već spremna za štam-
pu. Nameravate li možda da dođete
u Budimpeštu? Možda ćemo i mi
jednom svratiti do Jugoslavije.

A dotle, moja žena i ja Vas poz-
dravljamo.

Lajoš Kašak i Klara Kašak

d) *pismo Klare Kašak:*

Budimpešta, 10. XII 1970.

Dragi Danilo Kiš,
ovih dana prelistavala sam
časopis Élet és Irodalom od 28.
novembra, u kojem je objavljen
prikaz pod naslovom "Mađarski pes-
nici na srpskom jeziku". Uznemi-
reno sam prešpartala članak, sprem-
na na najgore. Na sreću, ispalo je naj-
bolje; naime, u članku stoji da ste
Vi priredili i preveli lavovski deo
zbirke kao i to da se u njoj nalazi
pregršst izvrsnih prevoda Kašakovih
pesama. To me je veoma obradova-
lo. U sećanju mi još uvek živo iskr-
sava slika one večeri koju sam sa
svojim mužem provela kraj radija i
kada smo sa mađarskim tekstom u
ruci slušali srpski prevod pesme
Konj umire... Tom prilikom sjajno
nas je zabavljala činjenica da smo
pesmu mogli prilično dobro da pra-
timo zahvaljujući internacionalizmi-
ma, onomatopejama i neartikulisa-
nim rečima. Od tada bez prestanka
i sa ljubavlju razmišljam o Vama i
Vašoj dragoj supruzi, mada je tome,
nesumnjivo, doprineo i naš lični
susret s Vama u Sigligetu.

Milo mi je što nas niste izneve-
rili i što se Vaša naklonost prema poe-

ziji moga muža pokazala iskrenom.
Dragi Danilo, skupljam sva doku-
menta, i u skladu sa svojim moguć-
nostima ljudi mi ih šalju, neretko
doslovce sa drugog kraja sveta. Sves-
na sam koliki je izdatak za jednog
pisca kada razasilje besplatne pri-
merke svojih knjiga i potpuno Vas
razumem. Ali na žalost, niti fond za
autorska prava niti ijedna druga
služba ne poseduje toliki broj pri-
meraka da bi svakome mogla da
pošalje po jedan, tako da su mene
– to Vas zasigurno ne čudi – izos-
tavili sa spiska onih kojima sleduje
obavezan primerak. Ako bih Vas
zamolila da mi pošaljete jedan prime-
rak te antologije, a da Vam ja zauz-
vrat poklonim bilo koju meni dos-
tupnu knjigu, da li biste mi učinili
tu uslugu?

Još sam samo želela da Vam
poručim da, ukoliko budete svračali
u Peštu, obavezno navratite do
mene; imam mnogo toga lepog da
Vam kažem o tome šta se u svetu
sve govori i piše o Kašakovom ime-
nu: svakoga dana otvaraju se nove
izložbe, objavljuju se knjige i članci
o njemu na svim jezicima sveta i to
svuda, kao i sva velika otkrića, prati
divljenje. (Namerno nisam rekla ra-
dost otkrivanja jer bi to, u današ-
njem svetu proizvodnje senzacija,
delovalo kao otrcana fraza.)

Unapred Vam zahvaljujem na
trudu. Čekajući Vašu pošiljku,
srdačno Vas pozdravlja

Klara Kašak

Budimpešta, III kvart
Bečki put 98.

* *Pismo Ištvana Eršija (1931–)*

Zapadni Berlin, 12. juna 1988.

Dragi Danilo,
izgledalo je da ću 16. juna, na
tridesetogodišnjicu pogubljenja Im-
rea Nađa, otići u Pariz da malo
demonstriram, ali su stvari u među-
vremenu krenule drugim tokom; is-
postavilo se, naime, da će i u Pešti
biti demonstracija, tako da ću se
vratiti kući, kao prvo: zato što već
odavno žudim za pendrecima, a
kao drugo: zato što bi bilo strahovi-
to komično da ja u najvećoj bez-

bednosti defilujem ulicama Grada svetlosti dok se kod kuće dešava vrag će ga znati šta. Ali šta god da bude, jedino što mogu da kažem je da parafraziram molera Ištvana Tašku koji je, kada se završilo suđenje i kada je dobio deset godina zatvora, na vratima ćelije, rekao: "Ma serem se i na govno."

Gore navedenu epizodu sam, inače, uvrstio u moju novu knjigu *Sećanje na stara dobra vremena*, koja govori o godinama koje sam proveo u zatvoru. Pisao sam je tri godine i nadam se da nije nezanimljiva. Molba ili, bolje, pitanje: da li bi imao vremena i volje da zaviriš u nju? Kada bi pročitao samo nekoliko stranica iz nje, mogao bi da proceni može li se naći francuski izdavač koji bi bio zainteresovan. Možda bi ti došla ideja kod koga bi bilo najbolje pokušati sa njenim izdavanjem.

Kada jedan režim doživi tako ružan krah, tada nam naročito zanimljivi postaju njegovi počeci. Raduje me što sam napisao šta mislim o Kadaru još kada je bio *in floribus*. Ali nadam se da mi knjiga, nezavisno od Kadarevog režima, sadrži nekakvu paradigmatičnu supstancu. Jedan mladi komunista, zajedno sa svojim komunističkim idejama, čami u zatvoru; on sebe smatra istinskim komunistom, a one na vlasti izdajnicima komunizma. U čitavoj tragediji to je, naravno, komični element, ali u našim državama to je i generacijska sudbina. Toliko o tome.

Kako si, Danilo? Čujem da su ti pluća bolja nego u mladosti. U julu ili u avgustu nameravam da idem u Pariz, a naš zajednički prijatelj Dragan Klaić pozvao nas je u Dubrovnik na pozorišnu konferenciju početkom septembra. Nadam se da ćemo se, ovde ili tamo, sresti.

Možeš me naći na mojoj peštanskoj adresi (Budimpešta, Beogradski kej 27, H-1056, tel: 371-730) ili u Berlinu na adresi Veronike, koju i ti poznaješ (c-o Veronika Arendt-Rojahn, Marburger Str. 5, 1000 Berlin 30).

A sada podižem svoj nepostojeći šešir i mašem ti njime, sve najbolje, pozdrav

Pišta

P.S.: sad sam se setio da je rukopis kod moje prijateljice Tonči, njena adresa je: Antónia Fónyi, Rue Pergolese, Paris 75116, telefon: 4500-8234

Sa mađarskog preveo
Marko Čudić

